

УДК 321

doi: 10.15421/1717123

Політичні інститути: узагальнення змісту підходів до визначення поняття

П. Г. Петров

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, Україна

Проведено дослідження щодо узагальнення розуміння змісту поняття політичного інституту. Проаналізовано етапи розвитку наукового дослідження політичних інститутів. Проведено аналіз концептуальних підходів до їх визначення, а саме, в першу чергу, як сукупність формальних та неформальних правил створених суспільством для регулювання відносин в ньому, а також політичних інститутів як організацій, що володіють певною структурою, діяльність котрих ґрунтується на загальноприйнятих законах та спрямована на регулювання суспільних відносин. Також досліджується поняття «інститут», визначаючи його сутність, структуру та характер формування. Окремо визначено відмінності понять «інститут» та «організація». В рамках дослідження також було визначено процеси, що сприяють формуванню та модернізації політичних інститутів, їх мету, складові елементи. Проаналізовано роль політичних інститутів, як суб'єктів політичного життя держави, критерії, що визначають рівень їх інституціоналізації. Досліджено поділ політичних інститутів на формальні, тобто такі, що мають визначену структуру і в своїй діяльності керуються законами, та неформальні політичні інститути, що здебільшого відіграють роль додаткових.

Ключові слова: інститут; організація; правила; політичний інститут; інституціоналізація; поняття; суспільство; держава

Political institutions: a generalization of the content of approaches to the definition of the concept

P. H. Petrov

Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, Ukraine

In the scientific article, the approaches to understanding the political institution are generalized. A historical analysis of the development of the stages of research on political institutions is conducted, namely, «old» institutionalism and «new» institutionalism. The concept of «institution», its structure and functions was analyzed, and the distinction between the concepts «institution» and «organization» was established. During the research, several approaches to understanding the political institution were analyzed. The first approach defines the political institution as the rules of the game that were created by society, the main purpose of such institutions is to regulate the relationships between individuals in society, as well as individuals and the government. The second approach determines the institutions of the organization, which have a structure, operate within the framework of formal laws. The role of political institutions in shaping the political order of the state is determined. It was established that political institutions, firstly, help in the settlement of conflicts and problems in the state, and secondly, they help in achieving the goals of the state. The conditions for the formation and modernization of political institutions, as well as the role of society in these processes, are determined. Analysis of the types of political institutions allowed establishing the main institutions on which the functioning of a democratic state depends. It is also established that such political institutions should have a hierarchical structure with a division of powers. These institutions must be formal, that is, be legal. In the process of research, it was certain that political institutions, for their development, should have, first and foremost, the support of society. The level of development of political institutions is determined by the level of institutionalization, which can be determined by adaptability, complexity, autonomy, internal generalization of political institutions. The activities of political institutions should reflect public interests, that is, political institutions should ensure the development of all spheres of society. The study allowed the author to conclude that the study of political institutions on the basis of only one scientific approach will not allow explaining the current political processes in the state. Identifying these scientific approaches, one can conclude that political institutions are a set of social relations in the political sphere that are regulated by formal and non-formal rules and have an organizational structure.

Keywords: institute; organization; rules; political institute; institutionalization; concepts; society; state

Цитування даної статті: Петров П. Г. Політичні інститути: узагальнення змісту підходів до визначення поняття / П. Г. Петров // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2017. – Т. 20. – № 9. – С. 64-71. doi: 10.15421/1717123

Citation of this article: Petrov, P. H. (2017). Politychni instytuty: uzahal'nennya zmistu pidkhodiv do vyznachennya ponyattya [Political institutions: a generalization of the content of approaches to the definition of the concept]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 20 (9), 64-71. doi: 10.15421/1717123 (in Ukrainian).

Received: 14.08.2017

Accepted: 15.09.2017

Политические институты: обобщение содержания подходов к определению понятия

П. Г. Петров

Днепропетровский национальный университет им. О. Гончара, Днепр, Украина

Проведено исследование по обобщению понимания содержания понятия политического института. Проанализированы этапы развития научного исследования политических институтов. Проведен анализ концептуальных подходов к их определению, а именно, в первую очередь, как совокупность формальных и неформальных правил созданных обществом для регулирования отношений в нем, а также политических институтов как организаций, обладающих определенной структурой, деятельность которых основывается на общепринятых законах и направлена на регулирование общественных отношений. Также исследуется понятие «институт», определяются его сущность, структура и характер формирования. Отдельно определены различия понятий «институт» и «организация». В рамках исследования также были определены процессы, способствующие формированию и модернизации политических институтов, их цели, составляющие элементы. Проанализирована роль политических институтов, как субъектов политической жизни государства, критерии определяющие уровень их институционализации. Исследовано разделение политических институтов на формальные, то есть имеющие определенную структуру и в своей деятельности руководствуются законами и неформальные политические институты, которые в основном играют роль дополнительных.

Ключевые слова: институт; организация; правила; политический институт; институционализация; понятия; общество; государство

Постановка проблеми. Інститути виступають структурною основою сучасного суспільства, об'єднуючи його в досягненні конкретних цілей. В науковому просторі дослідження політичних інститутів набуває актуальності в першій половині ХХ ст., особлива увага приділяється визначенню сутності поняття «політичний інститут», структурних особливостей та впливу на суспільство його взаємовідносин. Протягом наукового вивчення політичних інститутів сформувалося декілька підходів до їх визначення, тим самим створюючи, в першу чергу, певну теоретичну проблему в сучасній науці, щодо розуміння сутності політичних інститутів.

Відсутність узагальненого підходу до розуміння цього поняття має й практичний прояв, що прослідковується у діяльності транзитивних демократій при становленні політичних інститутів та реалізації їх діяльності. Ґрунтовне наукове дослідження цієї проблеми дозволить сформулювати узагальнений підхід до розуміння поняття «політичний інститут».

Аналіз досліджень і публікацій. Поняття «інститут» є багатоаспектним за своєю природою. Вивченню його змісту присвячені роботи таких науковців, як Е. Гіденс [3], Е. Дюркгейм [6], Т. Веблен [2], Д. Норт [11], у яких, досліджуючи процеси інституалізації, вони розглядають інститути як певні правила, що спрямовані на регулювання суспільних відносин. С. Хантінгтон [16] розглядає процес становлення та інституціональної закріпленості інститутів. Дослідження політичних інститутів як організацій здійснюється у роботах Л. Бунецького [1], О. Зазнаєва [7]. Р. Даль, вивчаючи процеси демократизації, розглядав політичні інститути як організації, на котрі покладено просування демократичних стандартів.

Мета дослідження – узагальнення змісту підходів до розуміння політичного інституту.

Виклад основного матеріалу. Розвиток дослідження політичних інститутів, як зазначає Р.

Демчишин, відбувається в рамках двох течій: «старий» інституціоналізм, у котрому увага зосереджується на дослідженні формально-юридичних ознак політичних інститутів; «новий» інституціоналізм – тут інститути виступають основоположним елементом політичних систем та політичних процесів, тобто реальними політичними акторами. Політичні інститути здійснюють вплив на індивіда, формуючи його поведінку; політичні інститути є «невід'ємним елементом політичної системи суспільства, специфічною формою організації владної діяльності та сталим засобом упорядкування політичних відносин, виступають, очевидно, важливими суб'єктами політичного процесу, незамінними гарантіями стабільного та тривалого функціонування політичної організації суспільства [5, с. 10-13].

James G. March та Johan P. Olsen, досліджуючи політичні інститути, зазначають, що існують декілька підходів до їх розуміння: як організовані структури, в рамках котрих діють політичні суб'єкти; як процес, що структурує політичну взаємодію та створює певні правила і норми в ній [20, с. 4].

Політичні інститути формують політичний порядок та взаємодію в ньому. Політичні інститути спонукають до діяльності суспільства в політичній сфері, створюючи на основі загальноприйнятих правил та практики, права та обов'язки, на котрі спирається ця діяльність.

Інститути організовують політику, а також упорядковують, легітимізують, контролюють, розподіляють та здійснюють владу. Вони визначають те, які владні повноваження мають політичні суб'єкти і яким чином їх влада обмежується. Інститути визначають норми діяльності політичного суб'єкта, тим самим регламентуючи її в тих чи інших ситуаціях [20, с. 6-7].

Д. Норт, досліджуючи інститути та інституціональні зміни, зазначав, що діяльність політичних інститутів забезпечує стабільність політичної системи. Політичні інститути обумовлюють співробіт-

ництво, між політичними суб'єктами, створюючи стабільну систему для їх взаємодії. Ця система, в свою чергу, формується із складних одиниць (структур), що підпорядковуються формальним правилам та методам організації. Політичні інститути здатні створювати умови для здійснення модернізаційних змін у державі [11, ст. 11, 72, 117].

Переважаюча більшість політичних інститутів виступають інструментом у реалізації державної влади. Також політичні інститути слугують певним цілям:

по-перше, вони допомагають у вирішенні проблем, що виникають при колективній взаємодії суб'єктів політики, сприяють у реалізації їх зобов'язань та виконанні встановлених правил й допомагають у співробітництві політичних суб'єктів у досягненні їх цілей;

по-друге, політичні інститути змушують до виконання встановлених, загальноприйнятих норм та правил;

по-третє, політичні інститути виступають інструментом, що допомагає досягти певних визначених політичних цілей [21, с. 213].

Е. Дюркгейм визначав «інститути» як певні норми, що є усталеними в суспільстві, саме ці норми виступають інструментами, що регулюють поведінку індивідів. Формування інститутів як загалом, так і політичних інститутів зокрема, базується на моральних засадах, що є сталими у суспільстві. Саме вони будуть визначати характер, особливості політичних інститутів та їх функціонування. На думку Е. Дюркгейма, мораль – це практична, реальна сила, що спонукає суспільство до реальних дій у побудові політичних інститутів та виконання їх функцій. Будь-які політичні інститути, що були засновані не на фундаментальних засадах моралі, є тимчасовими та неефективними [6, с. 562-564].

В.Г. Peters визначає політичний інститут як сукупність взаємопов'язаних правил, що визначають характер суспільних відносин [19, с. 28-29].

Т. Веблен визначає інститути як «поширений спосіб мислення в тому, що стосується окремих відносин між суспільством і особистістю і окремих виконуваних ним функцій; та система життя суспільства, яка складається із сукупності діючих в певний час або в якийсь момент розвитку будь-якого суспільства, ...розповсюджене уявлення про спосіб життя в суспільстві», також інститутами він називає «звичайний спосіб мислення, керуючись яким живуть люди». Досліджуючи розвиток інститутів, Т. Веблен зазначає, що вони, як і суспільство в цілому, виникають та функціонують завдяки природному відбору та пристосуванню. Інститути формують особливу систему взаємодії в суспільстві. Будь-які зміни в інститутах приводять до змін як індивіда, так і суспільства в цілому. Такі зміни відбуваються під впливом зовнішнього середовища, спонукаючи до їх розвитку. В свою чергу ін-

ститути виступають фундаментом у розвитку суспільства [2, с. 200-202].

Усталені інститути формувалися на основі процесів, що відбувалися в минулому, тому їх модернізація, під впливом викликів та змін сучасності, виступає основою для їх існування та існування й модернізації суспільства. Модернізація інститутів повинна носити комплексний характер гарантуючи їм дієвість у подоланні викликів.

Досліджуючи інститути, Б. Ротстайн зазначав, що в політичній науці існують два підходи до формалізації політичної влади, котра відбувається завдяки створенню інститутів.

Перший підхід – «демократичний» («правильний») – він пояснював створення політичних інститутів через зміни у соціальній свідомості, тобто відбувається усвідомлення наявності не лише індивідуальних інтересів, але й колективних, притаманних певній групі чи суспільству в цілому. Виникає потреба у захисті, просуванні, розвитку цих загальних інтересів, тим самим створюються певні інститути для вирішення поставлених завдань. Серед таких інститутів основоположними виступають:

- інститут законодавчої влади – на нього покладено роль прийняття норм, котрі визначають яким чином регулюються колективні інтереси;

- інститут виконавчої влади – на нього покладено реалізацію створених інститутом законодавчої влади норм;

- інститут судової влади – вирішує конфлікти та пояснює шляхи правильного виконання загальноприйнятих норм законодавчої влади;

- інститут примусу – виконує функцію покарання за порушення загальноприйнятих норм [14, с. 149].

Кожен інститут має свою ієрархічну структуру з розмежуванням повноважень. Як приклад може слугувати інститут виконавчої влади в Україні: Кабінет Міністрів України (вищий орган виконавчої влади) – центральні органи виконавчої влади (міністерства) – місцеві органи виконавчої влади (місцеві державні адміністрації, територіальні органи влади).

Окрім ієрархічного поділу, кожен інститут керується у своїй діяльності визначеними правилами, що регламентують діяльність індивідів у цих інститутах, організаційні процедури тощо.

Другий підхід – «диктаторський» («неправильний») – його суть полягає у наявності певного суспільства, котре підпорядковується, контролюється або одним правителем, або правлячою групою. У такому суспільстві правитель намагається відстоювати власні інтереси, нехтуючи суспільними. Для досягнення такої мети правителю потрібно створити також чотири основоположні інститути: перший інститут повинен створити легітимність влади правителя над суспільством; другий інститут створюється з метою реалізації цілей правителя; третій

інститут покликаний вирішувати конфлікти між правителем та суспільством; четвертий інститут уповноважується на покарання тих індивідів, що не підкорюються правителю [14, с. 149-150].

Як «демократичний», так і «диктаторський» підхід формалізації політичної влади в суспільстві потребує створення чотирьох основних політичних інститутів, котрі б здійснювали законодавчі, виконавчі функції в реалізації інтересів, вирішенню конфліктів при реалізації цих інтересів та здійснювали покарання за порушення або недотримання цих інтересів.

Б. Вейнгагст досліджує політичні інститути з позиції концепції раціонального вибору. На його думку, політичні інститути повинні завжди набувати ті або інші форми, тобто мати реальний прояв (інститут виконавчої влади, інститут законодавчої влади тощо). Політичні інститути здійснюють вплив на поведінку та результативність дій суспільства. Стабільність політичних інститутів гарантується їх постійною модернізацією. Політичні інститути виконують певні функції. Узагальнено їх можна охарактеризувати наступним чином. В першу чергу, вони визначають акторів політичної діяльності, їх кількість та правила взаємодії між ними. Вони можуть створювати цих акторів, а також диктувати їх уподобання та регламентувати їх діяльність, визначаючи пріоритети. Політичні інститути об'єднують окремих індивідів з метою досягнення колективних цілей нехтуючи індивідуальними, вирішувати конфлікти, що виникають при зіткненні інтересів. Надають можливості для обміну як матеріального, так і інтелектуального, підвищуючи рівень співробітництва індивідів [14, с. 162-165, 194-196].

Е. Гідденс інститути визначав як певні структури, котрі базуються на правилах та володіють ресурсами і діють у суспільстві протягом тривалого часу. Структури (організації) своєю діяльністю створюють певні відносини, що впливають на інтеграційні процеси в суспільстві [3, с. 60, 68].

Досліджуючи політичні інститути в контексті становлення демократії, Р. Даль визначав їх як: «...організації, розраховані на довгостроковий період...» [4, с. 83].

Основними політичними інститутами він визначав:

- «виборність посадових осіб» – посадові особи обираються суспільством, що надає владі представницький характер;
- «вибори» – носять чесний та вільний характер і здійснюються з високою періодичністю, тим самим, надаючи змогу суспільству добровільно і чесно обирати посадових осіб;
- «свобода вираження» («свобода слова») – громадяни мають право, без побоювань зазнати будь-якого покарання, вільно висловлювати свою думку стосовно діяльності представників влади;
- «доступ до альтернативних джерел інформа-

ції» – громадяни без обмежень мають право отримувати інформацію з різноманітних джерел;

- «автономія асоціацій» – громадяни мають право з метою просування власних інтересів, захисту своїх прав і свобод створювати незалежні, або частково незалежні організації;

- «загальні цивільні права» – будь-який громадянин не може бути обмежений в своїх правах [4, с. 84-85].

Д. Норт визначає інститути як «правила гри», тобто як «створені людиною обмежувальні рамки, котрі організують взаємовідносини між людьми», виокремлюючи два основних типи інститутів: формальні – правила, що створені суспільством; неформальні – кодекс поведінки, суспільні умовності, звичаї [11, с. 17-19].

Інститути створюють певну систему взаємин у суспільстві, впливаючи на нього та виступають інструментом суспільного розвитку. Вони створюють рамки суспільної поведінки, що впливають на його дії. Інститути структурують життя індивіда, організуючи його взаємовідносини з суспільством. Також інститути визначають та обмежують діяльність як окремого індивіда, так і суспільства в цілому. Інститути можуть виникати як цілеспрямовано, так і формуватися природно. Цілеспрямовано створені інститути є більш конкретизованими, їх також характеризує формалізований характер та обов'язкове виконання усіма індивідуумами, в незалежності від погодження з ними, оскільки встановлені вони переважною більшістю, прикладом може слугувати інститут цивільного права держави.

Природно сформовані та цілеспрямовано створені інститути мають на меті формування певних обмежень щодо діяльності окремого індивіда чи суспільства в цілому, а також можуть трактувати поведінку. Цілеспрямовано створені інститути окрім встановлених обмежень, заборон, володіють системою покарання за порушення правил.

Головною метою інститутів виступає «встановлення стійкої взаємодії між людьми», тобто вони чітко визначають систему дій для індивіда, зменшуючи невизначеність [11, с. 21].

Досліджуючи інститути, Д. Норт розмежовує поняття «інститут» та «організація». Хоча організації, як і інститути, мають на меті створення певної системи у діяльності суспільства. На його думку, «організація» це: «група осіб, об'єднана прагненням спільно досягти якоїсь мети». Організація формується на основі певних правил (інститутів), котрі визначають її тип, структуру та мету. Зі зміною інститутів змінюються й організації, проте слід зауважити, що й організації в змозі змінювати інститути [11, с. 19-21].

Щодо відмінностей понять «інститут» та «організація» також зауважував К. Офоре:

- організація здійснює вплив на тих осіб, котрі беруть участь у її діяльності, інститути здійсню-

ють свій вплив на всіх індивідів, незважаючи на їх індивідуальну позицію, тобто погодження чи заперечення встановлених норм;

- діяльність організації спрямована на досягнення певних цілей, інститути, в свою чергу, визначають, як можна досягти цих цілей;

- організація є обмеженою за своїми функціями, можуть реалізувати свій вплив на обмежену кількість індивідів і взагалі діяти в межах, що встановлюють інститутами [18, с. 8–9].

Зазнаєв О. І. визначає інститути як певні правила, норми, закони, організації. Інститути своєю діяльністю інтегрують суспільство та стабілізують його, регулюючи всі його сфери [7, с. 14].

У сучасній політичній науці також дуже поширене розуміння «інституту» саме як організації, що покликана досягнути певних політичних цілей.

Так, Півторак О. визначає, що політичні інститути – це «тією чи іншою мірою формалізовані явища і процеси політичного життя, до яких належать як самі політичні установи – політичні партії, групи інтересів, засоби масової інформації, органи місцевого самоврядування, так і процеси їх упорядкування» [13, с. 35].

Зубрицька Д. зазначає, що інститут виступає «організацією з притаманними тільки їй правилами, що випрацьовуються в процесі конкретної взаємодії встановлених норм з емпіричним втіленням цих норм» [8, с. 142].

Як зазначав Л. Бунецький, у сучасній політичній науці під політичними інститутами розуміються, в першу чергу, формальні політичні організації чи установи. Це, наприклад, президент, парламент тощо, що володіють політичними повноваженнями та на котрі законодавчо покладено виконання політичних функцій. По-друге, під політичними інститутами розуміється система норм та правил поведінки при взаємодії суб'єктів у політичному процесі (формально-юридичний підхід). Такі норми та правила в сучасному світі характеризуються законодавчою закріпленістю, що дозволяє чітко їх визначити. Ще один підхід до розуміння сучасних політичних інститутів (буденний підхід) трактує їх як певні політичні явища, факти, політичні процеси, тобто події у суспільстві політичного характеру [1, с. 140-142].

Політичні інститути змістовно повинні володіти такими головними складовими, як: формалізована організаційна структура, на котру покладено виконання певних функцій, що базується на законодавчих засадах; модель, тобто нормативна система політичних взаємин, котра змогла б здійснювати ефективну взаємодію суспільства в політичній площині. На думку Л. Бунецького, політичні інститути – «це досить складна структурно-самофункціональна система, що містить у собі статусно-рольовий компонент, ціннісно-нормативну систему, стандарти поведінки, ресурсний потенціал, систему санкцій і контролю та ін., що забезпечують

виконання своїх функцій, пов'язаних передусім із досягненням і розподілом політичної влади» [1, с. 145-147].

Політичні інститути як організації мають структурований характер та виступають елементом політичної системи держави, що допомагають їй досягти стабільності та політичних цілей. Вони фундаментально впливають на життя суспільства й безпосередньо чи опосередковано на інші економічні, правові інститути. «Політичні інститути – це впорядковані структури, які є механізмом втілення і функціонування законів, норм політичної діяльності й життя, розв'язання конфліктів між політичними суб'єктами всередині країни та за її межами» [10, с. 22-23].

Політичні інститути також слугують інструментом, завдяки якому суспільство в цілому, групою індивідів, індивідом здійснюється представництво чи захист інтересів. Проте слід зауважити, що захист інтересів може здійснюватися лише в рамках встановлених політичними інститутами, вихід за ці рамки може привести до застосування законного покарання.

Формування, характер, модернізація політичних інститутів залежить від потреб суспільства та вирішення проблем, що постають перед ним. Реальне виконання політичними інститутами встановлених перед ними цілей сприятиме розвитку суспільства.

Думки, що політичні інститути – це організації дотримується й Б. Кухта, визначаючи їх як «специфічну форму організації владної діяльності та сталій засіб упорядкованості політичних відносин, що забезпечує стабільне, тривале функціонування політичної організації суспільства як важливого структурного елемента політичної системи» [9, с. 37].

Політичні інститути в сучасному науковому просторі поділяються на:

- формальні (парламент, уряд та ін.) – вони мають чітко визначену структуру, створюються та діють у відповідності до законів і мають загальну значимість;

- неформальні інститути створюються соціально та переважно не відповідають законам [12, с. 132].

Визначення видів неформальних політичних інститутів викликає певні наукові складнощі. Так, наприклад, Рибій О. пропонує наступну класифікацію сучасних неформальних політичних інститутів:

- «додаткові» – це певні норми, процедури, що допомагають у діяльності формальних інститутів та діють у рамках закону;

- «адаптивні» – порушують свою діяльність ціннісні аспекти закону («дух закону»), проте не суперечать його писаним нормам («букви закону»);

- «заміщуючі» – виникають за умов неспроможності здійснення своїх обов'язків формальни-

ми інститутами (громадське осудження – неформальний суд);

- «конкуруючі» (клієнтелізм, кланова політика тощо) – своєю діяльністю змушують індивіда, суспільство дотримуватися неформальних норм [15, с. 39].

Загалом до політичних інститутів у сучасній політичній науці відносять усіх суб'єктів, котрі тим чи іншим чином беруть участь у політичному житті держави. Це, наприклад: політичні партії, органи виконавчої, законодавчої, судової влади, лобістські організації, органи місцевого самоврядування та ін.

С. Хантінгтон, досліджуючи політичний порядок у суспільствах, що змінюються, визначає інститути як «стійкі, значимі і відновлювальні форми поведінки» [16, с. 32].

Політичний інститут створюється на основі взаємодії в суспільстві, що призводить до виникнення конфліктів у ньому та створення механізму з вирішення таких конфліктів. Саме поява політичних організацій і певних політичних процедур, котрі допомагали взаємодіяти в суспільстві, виступають передумовами виникнення політичних інститутів. Становлення політичних інститутів у суспільстві базується на його підтримці ним та рівні інституалізації, тобто: «...процес, за допомогою котрого організації та процедури набувають цінності та стійкості». Рівень інституціоналізації вимірюється адаптивністю (ригідністю), складністю, автономією та внутрішньою згуртованістю. Ці критерії допомагають визначити, в першу чергу, стійкість та ефективність організації [16, с. 31-32].

Адаптивність – це характеристика, що набувається організацією, чим вища адаптивність організації, тим вищий рівень її інституціоналізації. Адаптивність визначає наскільки політична організація, політична процедура може протидіяти зовнішнім та внутрішнім факторам тиску на неї. Ригідність, у свою чергу, свідчать про низький рівень інституціоналізації, тобто організація чи процедура не в змозі протидіяти різноманітним формам впливу на неї.

Адаптивність організації можна виміряти такими віковими критеріями, як: хронологічний період – чим більший термін існування організації, тим більше вона повинна бути адаптована та інституціоналізована; поколінський вік – для збільшення рівня адаптивності лідери повинні з певною

періодичністю змінюватися, тобто чим молодший лідер, тим більш ефективно він може реагувати на сучасні виклики; функціональні терміни – організація, процедура має свої певні функції, для збільшення своєї адаптивності та підвищення рівня інституціоналізації функції повинні змінюватися у відповідності до вимог і потреб [16, с. 32-33].

Складність організації чи процедури визначається її функціонально розгалуженою та ієрархічною структурою, що є свідченням високого рівня інституціоналізації. Така структура в змозі ефективно виконувати покладені на неї завдання та долати пов'язані з ними виклики. Автономія політичної організації, процедури полягає у тому наскільки вона у своїй діяльності самостійна, тобто не обмежується будь-якими формами впливу [16, с. 37-40].

Останнім критерієм оцінки рівня інституціоналізації виступає внутрішня згуртованість – чим вищий її рівень, тим вища її інституціоналізація. Внутрішня згуртованість – це певна об'єднаність навколо встановлених цілей, правил та дій. Політичні інститути відображають суспільні інтереси [16, с. 41-42]. При цьому поняття «суспільні інтереси» має загальний характер й здебільшого розуміється як отримання зиску для суспільства загалом, а не для конкретного індивіда [17, с. 381-382].

Висновки. Отже, узагальнюючи вищенаведене, можна зробити висновок, що існує декілька підходів до розуміння поняття «політичний інститут», а саме:

- політичні інститути – це правила, що мають формальний або неформальний характер, та мають на меті регуляцію суспільних відносин;

- політичні інститути – це організації, діяльність як спрямована на регулювання суспільних відносин, досягнення загальноприйнятих цілей, подолання суспільних конфліктів.

Дослідження політичних інститутів, спираючись лише на один з підходів до його розуміння, не дозволяє повноцінно, різносторонньо пояснити процеси, що відбуваються в сучасній політичній системі.

Тому, ототожнюючи ці підходи, можна зробити висновок, що політичні інститути – це сукупність громадських відносин у політичній сфері, що регулюються формальними й неформальними правилами та мають організаційну будову.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Бунецький Л. Інституціональна проблематика в сучасній політичній науці: аналіз феномена «політичний інститут» / Л. Бунецький // Вісник Львівського університету. Серія: філософсько-політологічні студії. – 2011. – Вип. 1. – С. 140–148.
2. Веблен Т. Теория праздного класса / Т. Веблен; пер. с англ., вступ. ст. и примеч. С. Г. Сорокиной; общ. ред. В. В. Мотылева; 2-е изд. – М.: URSS, 2010. – 365 с.
3. Гидденс Э. Устроение общества: Очерк теории структуры / Э. Гидденс; 2-е изд. – М.: Академический Проект, 2005. – 528 с.
4. Даль Р. О демократии / Р. Даль; пер. с англ. А.С. Богдановского; под ред. О.А. Алякринского. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 208 с.
5. Демчишак Р. Наукові підходи до розуміння сутності поняття «політичний інститут» / Р. Демчишак // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2015. – Вип. 27. – С. 9–14.
6. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда: Метод социологии / Э. Дюркгейм; пер. с фр.: изд. подгот. А. Б. Гофман. – М.: Наука, 1996. – 575 с.
7. Зазнаев О. Полупрезидентская система: теоретические и прикладные аспекты / О. Зазнаев. – Казань: Казанский государственный университет им. В. И. Ульянова-Ленина, 2006. – 374 с.
8. Зубрицька Д. Інститут політичної опозиції в Україні / Д. Зубрицька // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія. – 2010. – Вип. 15. – С. 141–144.
9. Климкова І. І. Особливості процесу інституціоналізації демократії в період політичної трансформації / І. І. Климкова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. – 2011. – Вип. 6. – С. 36–40.
10. Михальченко М. Трансформація політичних інститутів України: новітні проблеми й тенденції / М. Михальченко, О. Михальченко // Віче. – 2013. – № 6. – С. 22–24.
11. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Норт Д.; пер. с англ. А.Н. Нестеренко; предисл. и науч. ред. Б.З. Мильнера. – М.: Фонд экономической книги «Начала», 1997. – 180 с.
12. Півторак І.О. Формальні і неформальні інститути в ліберальних демократіях / І.О. Півторак // Наукові праці ОНАЗ ім. О.С. Попова. – 2004. – № 3. – С. 132–133.
13. Півторак О.В. Умови становлення громадянського суспільства в Україні (політичні аспекти) / О.В. Півторак // Наукові праці. Серія: Політичні науки. – 2005. – Вип. 31. – Т. 44. – С. 32–37.
14. Политическая наука: новые направления / Под ред. Р. Гудина, Х.-Д. Клингеманна; пер. с англ. М.М. Гурвица, А.Л. Демчука. – М.: Вече, 1999. – 411 с.
15. Рибій О. Неформальні політичні інститути: сутність, класифікація, результати діяльності / О. Рибій // Політичний менеджмент. – 2011. – № 1. – С. 34–42.
16. Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах / С. Хантингтон. – М.: «Прогресс-Традиция», 2004. – 480 с.
17. De Córdoba M.B.F. Public Interest In Political Philosophy . A Necessary Ethical And Regulatory Concept For Territorial Planning [Electronic resource] / Manuel Benabent F. de Córdoba // Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles. – 2010. – № 53. – P. 381–386. – Access mode: http://Dialnet-ElInteresGeneralEnLaFilosofiaPolitica3321108_1.pdf
18. Offe C. Designing institutions for East European transitions [Electronic resource] / Claus Offe. – Wien: Institut für Höhere Studien (IHS), 1994. – 25 p. – Access mode: <http://nbnresolving.de/urn:nbn:de:0168-ss0ar-267177>
19. Peters B.G. Institutional Theory In Political Science: The «New Institutionalism» [Electronic resource] / B.G. Peters; 3rd ed. – Continuum, 2012. – 222 p. – Access mode: <https://crawfordphd.wikispaces.com/file/view/Peters-5.pdf>
20. Rhodes R.A.W. The Oxford Handbook Of Political Institutions [Electronic resource] / R.A.W. Rhodes, S.A. Binder, B. Rockman. – Oxford: Oxford University Press, 2008. – 840 p. – Access mode: <https://cpriufpe.files.wordpress.com/2013/04/oxford-handbook-of-political-institutions.pdf>
21. Terry M. Moe Political Institutions: The Neglected Side of the Story [Electronic resource] / Terry M. Moe // Journal of Law, Economics, & Organization. – Vol. 6. – 1990. – P. 213–253. – Access mode: https://files-politicalscience-standford-edu.s3.amazonaws.com/s3fs-public/politicalinstitutions_neglectedside.pdf

REFERENCES

1. Bunets'kyi L. (2011). Instytutstional'na problematyka v suchasniy politychniy nautsi: analiz fenomenu «politychnyy instytut» [Institutional Problems in Modern Political Science: An Analysis of the Phenomenon «Political Institute»]. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya filosof's'ko-politologichni studiyyi*, 1, 140-148 (in Ukrainian).
2. Veblen T. (2010). *Teoriya prazdnogo klassa [The Theory of the Leisure Class]*. Moscow, URSS (in Russian).
3. Giddens, Je. (2005). *Ustroenie obshchestva: Ocherk teorii strukturacii [The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration]*. Moscow, Akademicheskij Proekt (in Russian).
4. Dal' R. (2000). O demokratii [On Democracy]. Moscow, Aspekt Press (in Russian).
5. Demchysyak, R. (2015). Naukovi pidkhody do rozuminnya sutnosti ponyattya «politychnyy instytut» [Scientific approaches to understanding the essence of the concept of «political institute»]. *Ukrayins'ka natsional'na ideya: realiyi ta perspektyvy rozvytku*, 27, 9-14 (in Ukrainian).
6. Djurkejm, Je. (1996). O razdelenii obshchestvennogo truda: Metod sociologii [On the division of social labor: The method of sociology]. Moscow, Nauka (in Russian).
7. Zaznaev, O. (2006). Poluprezidentskaja sistema: teoreticheskie i prikladnye aspekty [Semi-Presidential System: Theoretical and Applied Aspects]. Kazan, Kazanskij gosudarstvennyj universitet im. V. I. Ul'janova-Lenina (in Russian).
8. Zubryts'ka, D. (2010). Instytut politychnoyi opozyttsiyi v Ukrayini / D. Zubryts'ka [Institute of Political Opposition in Ukraine]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Politologiya, Sotsiologiya, Filosofoiya*, 15, 141-144 (in Ukrainian).
9. Klymkova, I. I. (2011). Osoblyvosti protsesu instytutstionalizatsiyi demokratiyi v period politychnoyi transformatsiyi [Features of the process of institutionalization of democracy during the period of political transformation]. *Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Politychni nauky ta metodyka vykladannya sotsial'no-politychnykh dysyplin*, 22, 6, 36-40 (in Ukrainian).
10. Mykhal'chenko, M., & Mykhal'chenko, O. (2013). Transformatsiya politychnykh instytutiv Ukrayiny: novitni problemy y tendentsiyi [Transformation of Ukrainian Political Institutions: New Problems and Trends]. *Viche*, 6, 22-24 (in Ukrainian).
11. Nort, D. (1997). *Instituty, institucional'nye izmeneniya i funkcionirovanie jekonomiki [Institutions, Institutional Change and Economic Performance]*. Moscow, Fond jekonomicheskoy knigi «Nachala» (in Russian).
12. Pivtorak, I. O. (2004). Formal'ni i neformal'ni instytuty v liberal'nykh demokratiyakh [Formal and informal institutions in liberal democracies]. *Naukovi pratsi ONAZ im. O.S. Popova*, 3, 132-133 (in Ukrainian).
13. Pivtorak O. V. (2005). Umovy stanovlennya hromadyans'koho suspil'stva v Ukrayini (politychni aspekty) [Conditions for the establishment of civil society in Ukraine (political aspects)]. *Naukovi pratsi. Politychni nauky*, 31, 44, 32-37 (in Ukrainian).
14. Gudin, R., & Klingemanna, H-D. (1999). *Politicheskaja nauka: novye napravleniya [Political Science: New Directions]*. Moscow, Veche (in Russian).
15. Rybiy, O. (2011). Neformal'ni politychni instytuty: sutnist', klasyfikatsiya, rezul'taty diyal'nosti [Informal political institutions: essence, classification, results of activity]. *Politychnyy menedzhment*, 1, 34-42 (in Ukrainian).
16. Hantington, S. (2004). Politicheskij porjadok v menjajushihhsja obshchestvah [Political Order in Changing Societies]. Moscow, «Progress-Tradiciya» (in Russian).
17. De Córdoba, M. B. F. (2010). Public Interest In Political Philosophy. A Necessary Ethical And Regulatory Concept For Territorial Planning. *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles*, 53, 381-386. Access mode: http://Dialnet-ElInteresGeneralEnLaFilosofiaPolitica-3321108_1.pdf (in English)
18. Offe, C. (1994). Designing institutions for East European transitions. Institut für Höhere Studien (IHS). Wien. Access mode: <http://nbnresolving.de/urn:nbn:de:0168-ssoar-267177> (in English)
19. Peters, B. G. (2012). Institutional Theory In Political Science: The «New Institutionalism». London and New York. Continuum. Access mode: <https://crawfordphd.wikispaces.com/file/view/Peters-5.pdf> (in English)
20. Rhodes, R. A. W., & Binder S. A., & Rockman B. (2008). *The Oxford Handbook Of Political Institutions*. Oxford. Oxford University Press. Access mode: <https://cpriufpe.files.wordpress.com/2013/04/oxford-handbook-of-political-institutions.pdf> (in English)
21. Terry, M. (1990). Moe Political Institutions: The Neglected Side of the Story. *Journal of Law, Economics, & Organization*, 6, 213-253. Access mode: https://files-politicalscience-stanford-edu.s3.amazonaws.com/s3fs-public/politicalinstitutions_neglectedside.pdf (in English)

Петров Павло Григорович – аспірант кафедри міжнародних відносин
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Адреса: 49010, Дніпро, пр. Гагаріна, 72
E-mail: ppgdmo@gmail.com

Petrov Pavel H. – postgraduate, department of international relations
Oles Gonchar Dnipro National University
Address: 72, Gagarin Av., 49010, Dnipro, Ukraine
E-mail: ppgdmo@gmail.com
ORCID 0000-0001-9124-1763